LAUSUNTO

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Sanaston lausunto koskien Valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028 (VNS 2/2024 vp)

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 17 000 kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen tietokirjailijat ry, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Finlands svenska författareförening rf.

Sanaston pääviestit:

- *Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulosta on pidettävä huolta, jotta suomalaista kirjallisuutta ja kotimaisille kielille käännettyä maailmankirjallisuutta on monipuolisesti tarjolla jatkossakin.*
- *Tekijöiden toimeentulon edellytyksistä huolehtiminen on olennaisen tärkeä asia myös hallitusohjelmaan kirjattujen lukemiseen ja lukutaitoon sekä kulttuurialan kasvun ja viennin tukemiseen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ilman sisältöjä ei ole mitään.*
- *Lainauskorvaukseen on tehtävä 10 % tasokorotus, jolla turvataan lainauskorvausten säilyminen pohjoismaisella tasolla. Myös valtion erikoiskirjasto Celian kirjallisuuden kirjastokäyttö on otettava todellisen käytön mukaan korvauksen piiriin.*

1. Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulosta on pidettävä huolta

”Kulttuurialan kasvu tukee koko yhteiskuntaa vahvistaen sen hyvinvointia, luovuutta ja kestävyyttä”, sanotaan hallitusohjelmassa. Leikkaamalla luovan työnteon edellytyksistä tai tekemättä investointeja on kuitenkin vaikea kasvattaa luovaa alaa tai luoda lisää laadukkaita sisältöjä vientiä varten. Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028 on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta todettu, että hallitusohjelmassa ja vaalikauden ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassa linjattua valtionavustusten tason asteittaista alentamista aikaistetaan ja kokonaissäästön tasoa nostetaan. Valtiontalouden säästötarpeet ovat ymmärrettäviä, mutta ne tulisi kohdentaa siten, että leikkaukset eivät kohdistu tekijöihin ja heidän työnsä tulosten hyödyntämisestä maksettaviin korvauksiin. Myös alalla toimivat järjestöt tekevät merkityksellistä ja usein elintärkeääkin työtä kulttuurialan ammattilaisten toimintaedellytysten puolesta.

sanasto
Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, *info@sanasto.fi*, *sanasto.fi*

Lukutaito on demokratian elinehto, jonka perusta luodaan lukevan elämäntavan kautta. Lukeva elämäntapa on enemmän kuin harrastus: se on tasa-arvon, sivistyksen ja yhteiskunnan perusta, joka antaa suojaa informaatiovaikuttamista sekä yhteiskunnan jakautumista vastaan. Kirjallisuuden tekijöiden on tultava työllään toimeen, jotta suomalaisille on jatkossakin tarjolla laadukasta suomalaista kaunokirjallisuutta, tiede- ja tietokirjallisuutta, pedagogisesti jäsenneltyjä oppikirjoja ja kotimaisille kielille käännettyä maailmankirjallisuutta.

Kirjallisuuden alkutuotannon (kirjailijoiden ja kirjallisuuden kääntäjien) toimeentulon edellytyksistä huolehtiminen on olennaisen tärkeä asia hallitusohjelmaan kirjattujen lukemiseen ja lukutaitoon sekä kulttuurialan kasvun ja viennin tukemiseen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ilman sisältöjä ei ole, mitä lukea, alaa mitä kasvattaa tai kirjallisuutta mitä viedä ulkomaille. Lisäksi luovan alan kasvun tukemisessa toivomme huomioitavan kunkin alan erityispiirteet, jotta vientiä saadaan kasvatettua mahdollisimman tehokkaasti myös kirjallisuuden alalla.

2. Kirjallisuuden kirjastokäytön korvaukset on saatava ajan tasalla

Kirjastolainaamisesta maksettavat lainauskorvaukset ja kirjastokäytön korvaukset (e-lainauskorvaus) ovat olennainen osa kirjallisuuden tekijöiden tuloja. Suomalaiset ovat ahkeria kirjastojen käyttäjiä: vuonna 2023 yleisistä kirjoista tehtiin enemmän lainoja kuin 15 aikaisempaan vuoteen. Lainauskorvausmäärärahan tasokorotuksissa Suomi on kuitenkin jäänyt muista Pohjoismaista jälkeen. Edellisen kerran määrärahaa on nostettu vuonna 2016. Lisäksi viime vuosien voimakas elinkustannusten nousu on entisestään lisännyt kirjallisuuden tekijöiden taloudellista ahdinkoa, kun tekijänoikeuskorvaukset eivät ole nousseet lainkaan.

Eduskunta edellytti vuonna 2021 tekemässään lausumassa, että lainauskorvaukset on nostettava takaisin pohjoismaiselle tasolle. Sanasto esittää, että eduskunnan lausuman mukaisesti lainauskorvauksen määräraha korotetaan vastaamaan pohjoismaista tasoa. Käytännössä määrärahaa tulee korottaa n. 10 prosentilla nykyisestä eli n. 1,5 miljoonaa euroa. Tasokorotuksen jälkeen pohjoismaisella tasolla pysymisestä olisi helpointa huolehtia säännöllisillä indeksikorotuksilla.

Lisäksi kirjallisuuden kirjastokäytön korvaamisessa on yhä muitakin aukkoja. Valtion saavutettavuuskirjasto Celian lainoista alle 1/3 on enää korvauksen piirissä: jo lähes miljoona lainaa jää vuosittain korvaamatta kokonaan. Tekijät eivät saa tästä käytöstä minkäänlaista korvausta, sillä Celian ei tarvitse ostaa lisenssiä tai kysyä lupaa saavutettavien teoskappaleiden valmistamiseen. Näin ollen Celiassa käytetty kirjallisuus jää siis yhä useammin kokonaan korvaamatta tekijöille.

Kymmenessä vuodessa korvauksen piirissä oleva kirjallisuuden käyttö on laskenut 60 %:lla, vaikka tosiasiallisesti kirjallisuuden käyttö on Celiassa kasvanut. Vaikka kyseessä ei ole valtion talouden kannalta merkittävä summa, monelle kirjailijalle ja kääntäjälle Celia-korvauksissa on kyse merkittävästä asiasta paitsi moraalisesti myös tulojen kannalta.

Celian äänikirjojen striimaaminen tulee pikaisesti saattaa korvausten piiriin. Lisäbudjetin tarve on nykyisellä tasolla noin 330 000 euroa.

Kun kirjallisuuden tekijöillä on mahdollisuus elättää itsensä työllään, Suomessa on jatkossakin tarjolla laadukasta kirjallisuutta.

Helsingissä 21. päivänä toukokuuta 2024

Niina Vettensola

Toiminnanjohtaja
Sanasto ry